

ისლამური რელიგიური ფანატიზმი

ემილია ალავერდოვი, სტუ-ს დოქტორანტი

ბოლო წლებში სახელმწიფოს სოციალურ-პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში ისლამის როლის გაფართოება და, აგრეთვე, მისი აქტიური შეჭრა საერთაშორისო ურთიერთობებში ფართო მსჯელობის საგნად იქცა. ბევრი ავტორი გაგებას „ისლამის აფეთქება“, „ისლამის ფენომენი“ ხშირად საპირისპირო და „ისლამური ფანატიზმის“ გაგებასთან, როგორც რევოლუციურ ძალასთან აიგივებს. მათ ავიწყდებათ ის ფაქტი, რომ მოვლენებს, რომლებიც ხდება ისლამურ სამყაროში საფუძველში რელიგიური კი არა, არამედ ობიექტური სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენები უდევთ. ავტორები ცდილობენ ამ მოვლენებში მხოლოდ მაჰმადიანური რელიგიის თვისებები დაინახონ, კერძოდ კი „ისლამური ფანატიზმი“.

ამ თვალსაზრისით უფრო დამახასიათებელია ჰასან იბრაჰიმის გამოთქმა ჟურნალ „აფრიკაში-ში“. ის მსგავს მოვლენებს ასახელებს როგორც უწიგნურობაზე და ფანატიზმზე დაფუძნულ ინტეგრირებულ ქმედებებს. იკვრივი კი ირანისა და სხვა მაჰმადიანური ქვეყნების რთული ურთიერთობების ანალიზის დროს ძალიან მარტივ ფორმულირებას (მაჰმადიანთა ომი გაჩაღდა) ანიჭებს უპირატესობას.

სიტყვები „ფანატი“ და „ფანატიზმი“ გვხვდება ირანის რევოლუციის ისეთ სხვადასხვა ასპექტში, როგორც არის ამერიკელების მიმართ აყვანას. ისლამური რევოლუციური ტრიბუნალების საქმიანობას და აგრეთვე კონტრრევოლუციური ჯგუფების დანაშაულების ფაქტები ავღანეთში. ძალიან ხშირად მსგავს გამოთქმებსა და დეფინიციას იყენებენ, როდესაც ყურადღებას ამახვილებენ სხვადასხვა ტერორისტულ ჯგუფზე. ზემოთ აღნიშნულ ფაქტებზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ, სიტყვა „ფანატიზმი“ აქვს მრავალი და ზოგჯერ სრულიად საპირისპირო სოციალურ-პოლიტიკური დანიშნულება.

ზოგიერთ დასავლურ იდეოლოგიების მცდელობა, რომ წარმოადგინოს მუსლიმური ქვეყნების ანტიკოლონიარული და ანტიიმპერიალური ბრძოლა, როგორც ისლამური ფანატების ქმედებები, რომლებსაც სათავეში უდგათ მოღლები. რა თქმა უნდა, ამ იდეოლოგიების მიზანია მსოფლიო საზოგადოების აზრის დიზორიენტაცია.

რა თქმა უნდა, რელიგიური ფანატიზმიც არსებობს. ეს არის გარკვეული და ღრმად მორწმუნე ადამიანების ფსიქოლოგიური თვისებები, რომლებიც გადადის გზალტაციაში და კონფორმიზმში. ეს ფორმირება

XX

გახლავთ სოციალურ-ფსიქოლოგიური მოვლენების მთელი რიგი ურთიერთგავლენის შედეგი, როგორიც არის რელიგიური წარმოდგენა და რელიგიური გრძნობა, რომელიც ეყრდნობა გარკვეული რელიგიური კულტურის ფსიქოლოგიურ ასპექტებს. რელიგიური გრძნობის წყარო შესაძლოა იყოს მრავალფეროვანი გამოქმედება მისი ინტენსიურობიდან გამომდინარე. ამგვარად, ინტენსიურობის უმაღლესი საფეხური გახლავთ ფანატიზმი. იგი მიღწეულია რელიგიური კულტის ფსიქოლოგიური ზეგავლენის შედეგად და მიზანმიმართულია ამ გრძნობების გაძლიერებასა და განახლებაზე.

რელიგიური იდეოლოგიის არაგათვითცნობიერებული ათვისება და რელიგიური ურთიერთობა მორწმუნეების რიტუალში მონაწილეობის მიღება ადამიანებს ავიწყებს სხვა გრძნობებს. ეს არა არის შემთხვევითი, რომ კულტის ქმედებების ძირითადი თვისებები არის რეგულარულობა რომელსაც აქვს მასობრივი ხასიათი, რადგან რელიგიური გრძნობის გაძლიერება ხდება მხოლოდ მასობრივი ქმედებების დროს.

ისლამში ძალიან დიდი ყურადღება ექცევა რელიგიურ კულტის მრავალრიცხოვან შესრულებას. ისლამი რეგლამენტირებას აკეთებს რიტუალების შესრულებაზე არა მხოლოდ სალოცავში, არამედ მორწმუნეს მთელ ცხოვრებაში, ანუ მორწმუნე ვალდებულია ჩაატაროს სათანადო რიტუალი მთელ თავის ცხოვრების მანძილზე. ნებისმიერ ქმედებებს მუსლიმი იწყებს სიტყვებით „ბისმილა“ (ღმერთის სახელით) და როდესაც იგი აღწევს სასურველ შედეგს, წამოიძახებს სიტყვებს „ალ-ხამდულალა“. აგრეთვე ისლამი არ არის ჩვეულებრივი საპარასკევო წირვა მეჩეთში და არც რელიგიური რიტუალების შესრულება, იგი გახლავთ შარიათის კანონების სისტემა, რომელიც განსაზღვრავს მუსლიმის ყოველდღიურ ქმედებას და ცხოვრების სტილს.

ამ მეთოდით მისი ზეგავლენა მორწმუნის თვითცნობიერებაში არაპერიოდულია, როგორც, მაგალითად, ეს გვაქვს მართლმადიდებელ რელიგიაში, ისლამში ის ხდება მუდმივად.

საბოლოოდ ისლამური ფანატიზმი შეიძლება განისაზღვროს რელიგიური ფანატიზმის ერთ-ერთ მრავალ სახეობად, რომელიც გაიგივებულია ამ რელიგიის ძირითად დოგმებთან.

ამ განსაზღვრებებში გამოიკვეთა ის ფაქტი, რომ ფანატიზმამდე მისული ადამიანი მოუთმენელია ადამიანის აზრის მიმართ, რაც ხელს უშლის არამორწუნე ან და სხვა მორწმუნე ადამიანებთან ურთიერთობას. ფანატიზმის საფუძველში დევს თვითიზოლაცია, რაც ხელს უწყობს რწმენის უფრო გაძლიერებას.

ფანატიზმი მხოლოდ ისლამშიც კი არ ახასიათებს, იგი არსებობს სხვა რელიგიებშიც. ამის მაგალითია XIII-XV სს-ის ევროპა ჯვაროსნული ლაშქრობების პერიოდში. აღსანიშნავია, რომ ისლამურ ფანატიზმს განაპირობებს რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება.

მუსულმანური ქვეყნების ფანატიზმამდე დასვლის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზეზია უწიგნურობა, ქვეყნებში განათლების დაბალი მაჩვენებელი და მოსახლეობის დაბალი სოციალური აქტიურობა, კერძოდ კი გლეხებისაგან შემდგარი მცირე ბურჟუაზიული კლასი.

ისლამური ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების თვისებებზე წერს და მსჯელობს არაერთი მეცნიერი ვფიქრობთ, არ არის საჭირო მათ ანალიზსა და პოსტულატებზე შეჩერება, ყურადღების გამახვილება. ჯობია, დაწვრილებით იყოს შესწავლილი თუ როგორ და რა ფორმით გამოყენება ფანატიზმი პოლიტიკაში.

აღსანიშნავია, რომ პოლიტიკური მოღვაწეები და რელიგიური ლიდერები რომლებიც სარგებლობენ ფანატიზმით, სულაც არ არიან „გაუნათლებელი მუსულმანური ფანატები“. ესენი არიან ძალიან განათლებული ადამიანები, რომლებმაც კარგად იციან მასების ფსიქოლოგია არ სჯერათ ალაჰის, როგორც ისინი ამტკიცებენ, პირიქით - მათ სჯერათ საკუთარი შესაძლებლობებისა, რასაც წარმატებით იყენებენ რელიგიური ეგზალტაციისას, რომლებიც გამიზნულია საკუთარი პოლიტიკური მიზნის მისაღწევად.

ვინაიდან რელიგია, ასე თუ ისე, მყარი და წარმოდგენების სისტემაა, ფანატიკოსების გრძნობების გაძლიერებით შესაძლებელია აქტიური ღონისძიებების მეშვეობით დაიცვან საკუთარი რელიგია. აქ ფანატიკოსი თავგანწირულად მოქმედებს, რაც ზრდის მის ავტორიტეტს თანამორწუნეების თვალში, თუმცა, ასეთი ქმედებები არ არის აუცილებელი, თუ მათ რელიგიურ ღირებულებებსა და დოგმებს. მათი აზრით, საფრთხე არ ემუქრება. ზუსტად ამით სარგებლობს პოლიტიკური ძალა და მოღვაწეები, რომლის მიზანს წარმოადგენს პირველ ეტაპზე გამოიწვიოს მასების რელიგიური ფანატიზმი და შემდგომ მიმართოს ის თავისი მტრების წინააღმდეგ, რასაც ის მორწმუნეებს რელიგიის მტრად წარმოუდგენს.

ხემათ აღნიშნული პირველი ეტაპი რიგით მუს-

ლიმებში ფანატიზმის გამოწვევაა და წარმატებით ხორციელდება. ეს ადვილად ხერხდება და შეიძლება შევავსოთ გაუნათლებლებსა და უწიგნურებს შორის. ამ დროს შესაძლოა მასური სოციალურ-ეკონომიკური უკმაყოფილების გამოყენებაც, რომელიც სოციალურ-ფსიქოლოგიური მექანიზმების მეშვეობით რელიგიურ სფეროში გადააქვთ. ამ შემთხვევაში ფსიქოლოგიურ გავლენასა და პროპაგანდას უზარმაზარი ძალა აქვს. ამის პირდაპირი და ნათელი მაგალითია ირანის მოვლენები, კერძოდ, ირანის 1979 წლის რევოლუცია. აქ მასების გაერთიანების რელიგიური ლოზუნგების ქვეშ მთავარი მიზეზი იყო ის, რომ ანტიიმპერი-ალის-ტურ ძალაში ჩაერთო ბევრი სხვადასხვანაირი სოციალური ძალა და იმავდროულად თითოეულ მათგანს ჰქონდა საკუთარი მოთხოვნები. შიიტური სასულიერო პირები, რევოლუციის პირობების გამოყენებით და ისლამის დოგმების მეშვეობით შაჰის რეჟიმის უკმაყოფილობის პროპაგანდას ეწეოდა. ამ კანპანიაში გაერთიანებული იყვნენ რიგითი მოლეები და მთელი შიიტური ხელისუფლება, მათ შორის, აიათოლა ჰომეინი, რომლის გამოსვლები ვრცელდებოდა ვიდეოკასეტების მეშვეობით. რა თქმა უნდა, ასეთი პროპაგანდა კასეტებისა და ზეპირი გამოსვლების ფონზე უფრო ემოციურია და გათვლილია უწიგნურ საზოგადოებაზე, სადაც რელიგიური ფანატიზმი უფრო მყარ ნიადაგს პოულობს.

შაჰის რეჟიმის რეპრესიები წარმოდგენილი იყო აშშ-სთან თანამშრომლობისათვის და მას უწოდებდნენ „თანამშრომლობას უღმერთო დასავლეთთან“ ისლამის წინააღმდეგ. ამ პროპაგანდის შედეგად ირანის მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილში სოციალურმა პროტესტმა ფანატიზმის სახე მიიღო.

ისლამის შიიტურ მიმართულებას უფრო მეტი საშუალება აქვს ფანატიზმის ჩასახვასა და ამოქმედებაში, ვიდრე სუნიტურ ისლამს. შიიტებთან უფროა განვითარებული წამებული პატივისცემა, რაც უკვე კულტადაა ქცეული, ამის ნათელი მაგალითია „თაჰზიე“ ანუ შაჰსეი-ვაჰსეი, სადაც ისინი იხსენებენ იმამ ალის და მისი ვაჟის მკვლელობას და გარკვეულ მსხვერპლსაც იღებენ. აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საჭიროების შემთხვევაში შიიტური სასულიერო პირი ძალიან მარტივად შეძლებს ისარგებლოს უკვე არსებული კულტით.

მიზნობრივი და გააზრებული ფანატიზმის ამოქმედება და მისი გაღვივება შეიმჩნეოდა სადათის დროინდელ ეგვიპტეში, როდესაც რელიგიური დაჯგუფებები ხალხის სოციალურ უკმაყოფილობას იყენებდნენ ამ სადათის მმართველობას ადანაშაულებდნენ ისლამის კანონებისა და არსებული ნორმების დარ-

ღვევაში, ანუ მისი საქმიანობა, მათივე აზრით, ეწინააღმდეგებოდა ისლამის ნორმებს. „მუსლიმანთა საძმოს“ მუსლიმანთა პრინციპების საფუძველზე დაყრდნობით, ფართო პროპაგანდას ეწეოდა, რასაც ძალიან დიდი გავლენა ჰქონდა ინტელექტუალურ და, ძირითადად, სტუდენტებზე და ამის მიზეზი მეტ-ნაკლებად გამოწვეული იყო ნაციონალურ გრძნობებსა და ოპოზიციურ პროპაგანდაზე.

ამ პროცესის ნათელი მაგალითია შეიხ აბდელ ჰამიდ კაშკის, უსინათლო მუსლიმი მოძღვრის პოპულარობა, ვისი წირვების დროს ქაიროში პარასკევობით ათასობით მუსლიმი იკრიბებოდა. ზოგიერთი დასავლელი ჟურნალისტი მას მაჰმადიანთა საძმოს საშტატო პირს უწოდებდა, რადგან თავისი ქადაგების დროს ის იმ არგუმენტებს იშველიებდა, რომლებიც ზემოაღნიშნული ორგანიზაციის არგუმენტებიც იყო. ერთი მხრივ, კაშკი არ ეთანხმებოდა იმ ფაქტს, რომ მდიდრები და ღარიბები არ იყვნენ თანაბარ პირობებში, მეორე მხრივ, ის ლანძღავდა დასავლური ცხოვრების სტილს და „საერთაშორისო სიონიზმს“. თუმცა, მისი გამოსვლები, სხვა ორატორების მსგავსად არ მოუწოდებდა რევოლუციისაკენ, მისი აზრით, რევოლუცია ყოველთვის არა არის ნაგულვები და კაშკის ეს პოზიცია ემთხვევა „მუსლიმანთა საძმოს“ პოზიციას. აღსანიშნავია ეს ფაქტი, რომ ორგანიზაციას, მუსლიმანთა საძმოს“ აქვს მრავალი განშტოება და, აგრეთვე, არსებობს რამდენიმე დამოუკიდებელი სექტა და ტერორისტული დაჯგუფება იმავე სახელწოდებით, რომლებიც საქმიანობენ როგორც ეგვიპტეში, ასევე სირიაში, ერაყსა და პაკისტანში.

არაბულ ქვეყნებში ტერორისტთა ჯგუფების გავრცელება, ერთი მხრივ, კავშირშია ერთგვარი ისლამური ფანატიზმის ზრდასთან, რომელიც დაკავშირებულია სოციალურ პროტესტთან და, აგრეთვე, ნაციონალურ, ანტიისრაელურ და ანტიდასავლურ პოზიციებთან. მეორე მხრივ კი, ის ემსახურება მსგავსი ფანატიზმური ძალის ერთ-ერთ მეთოდს.

იგივე სოციალურ-პოლიტიკური მექანიზმი, ოღონდ სრულიად სხვა პოლიტიკური მიზეზებით, ფანატიზმის გაჩაღებით გამოიყენებოდა ავღანეთში. მმართველობის რევოლუციურ-დემოკრატიული მხრიდან ისინი ეყრდნობოდნენ მომდინარე ისლამის ცრუ საფრთხეს, ზოგჯერ კი ამ ხელისუფლების შეცდომებს თავის სასარგებლოდ იყენებდნენ.

ავღანეთის მოვლენები არ არის ერთადერთი მოვლენა მსოფლიოში. მსგავსი რამ მოხდა საბჭოთა მმართველობის წინააღმდეგ შუა აზიის რესპუბლიკებში.

ისლამურ ფანატიზმს აგრეთვე ახასიათებს ილუსტრაციული მიმართულება და განწყობა ადამიანის

მიმართ. ამის მაგალითია ის, რომ აიათოლას მიერ შაჰის გადაყენებამდე გავრცელდა ჭორი - რამადანის დღესასწაულის დროს ხალხმა ღამე გამოსახულ მთვარეზე აიათოლას სურათი დაინახეს. ათასობით გამოსული ირანელი უყურებდა მთვარეს და სჯეროდა, რომ აიათოლას სურათს ხედავდა. ის კი, ვინც გაბედავდა ეთქვა, რომ ვერ ხედავდა, სერიოზული საფრთხე დაემუქრებოდა.

ჰომეინის, როგორც ქარიზმატული ლიდერის აღქმის საფუძველი იმაში მდგომარეობდა, რომ ისლამის შიიტური განშტოებისათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია 12 გაუჩინარებული იმამის მწამსი, რომელიც მორწმუნეთა აზრით, მომავალში დაბრუნდება. ამ მიზეზით ათასობით ირანელი გამოვიდა ქუჩებში მის მხარდაჭერად. ამ ეტაპზე ფორმირებულ ფანატიზმს შემდგომ ძალიან ადვილად შეუძლია ააჯანყოს ხალხი „ისლამის მტრების“ წინააღმდეგ.

თუ ზემოთ აღნიშნულ ფაქტებსა და აიათოლას და სხვა შიიტური მმართველის გამოსვლის ტექსტებს დავეყრდნობით, შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, რომ ირანის რევოლუცია მოხდა რელიგიური ფანატიზმის მიერ.

ამრიგად, ირანის ისლამური რევოლუცია რელიგიური ფანატიზმის მეშვეობით წარიმართა. ისინი გამოდიოდნენ კაპიტალიზმის წინააღმდეგ ლოზუნგით „ისლამის სათავეში დაბრუნება“, რომელიც თანამედროვე ცივილიზაციის ბევრ ელემენტსა და მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესის მიღწევას უარყოფს. ამერიკის იმპერიალისტური მმართველობის წინააღმდეგ ბრძოლა გადაიზარდა და ტრანსფორმირებული იქნა „დასავლეთის ცხოვრების სტილის“ მიმართ, რაც გულისხმობს ბანკების, კინოთეატრების, რესტორნებისა და რადიო-სატელევიზიო ცენტრების ნგრევას. ხალხში გავრცელებული „ისლამის მტრებთან ბრძოლა“ გრძელდებოდა შაჰის გადადგომის შემდეგაც. ამაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ ირანელებს გაუჩნდათ პალესტინაში წასვლისა და იქ ისრაელის წინააღმდეგ ბრძოლის სურვილი.

ფანატიკოსი ადვილად ხდება მანიპულირებადი. გარკვეული მომზადებული ღონისძიებების შემდეგ საკმარისია ნებისმიერ ადამიანზე ითქვას, რომ ის „ისლამის მტერია“, ფანატი მას მაშინვე თავის მტრად აღიქვამს. ზუსტად ამ მიზეზით ავღანეთის მთვარობას ებრძოდნენ ფანატიკოსები და ამ ბრძოლას „წმინდა ომი“ უწოდეს, რომელსაც მხარს უჭერდა რამდენიმე მაჰმადიანური ორგანიზაცია. ავღანეთის მოვლენებში რელიგიური ფანატიზმი იმაშიც გამოიხატება, რომ მოქსენ რეზაი, ირანის მოქალაქე, რომელიც იყო კონტრრევოლუციური ორგანიზაციის წევრი, რომელსაც ჰქონდა მიზანი და, ამბიცია დაეცვა ავღანეთი ამერი-

კული იმპერიალიზმისაგან, დაკავებულ იქნა ავღანეთის უშიშროების ორგანოების მიერ მისი დაცვითი მხარე ზუსტად „წმინდა ომით“ მანიპულირებდა. რეზისა და დაჯგუფების სხვა წევრების მიზანი იყო ღივრისული და ტერორისტული აქტების მოწყობა ქვეყანაში.

რელიგიური ფანატიზმის პოლიტიკაში გამოყენების ანალიზის დროს ჩვენ მივდივართ იმ დასკვნამდე, რომ შეუძლებელია ავსნათ „წმინდა“ ფანატიზმის გამოჩენა, თუმცა, იგი კაცობრიობის ისტორიაში არაერთი რელიგიური ომი მიზეზი გახდა. ამ ომების რეალური მიზეზი კი რელიგიური უთანხმოება კი არა სინამდვილეში, არც რელიგიური ფანატიზმი გახლავთ. ღრმად თუ ჩავიხედებით, აქ სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ფაქტორებს დავინახავ.

მსგავსი მოვლენის ანუ რელიგიური ფანატიზმის საფუძველში დევს როგორც ობიექტური სოციალური მიზეზები, ასევე სუბიექტური – ცალკეული მმართველის პოლიტიკური ინტერესები, რომლებიც აღვიძებენ მასებში რელიგიურ ფანატიზმს.

6. <http://www.timeslive.co.za/opinion/columnists/2012/09/17/islamic-fanatics-dont-understand-freedom>
7. <http://www.suntimes.com/news/huntley/15124544-452/must-wage-war-on-islamic-fanatics.html>
8. <http://global-security-news.com/tag/sunni-islamic-fanatics/>
9. <http://ngm.nationalgeographic.com/2009/10/indonesia/finkel-text/1>

Emilia Alaverdov,
PhD Candidate, GTU

ISLAMIC RELIGIOUS FANATICISM AND POLITICAL USE

SUMMARY

Nowadays the topic of religious fanaticism, especially Islamic one is actively being discussed and written about. It is the topic for discussion in both the upper and socially lower illiterate parts of society. While the upper class only talks about it second one losses its young generations, as for them it is not only the subject of discussion, it draws their attentions and tempts a large number of young people. The revival of Islam or «Islamic Renaissance» as it is called in modern days and its invasion of the socio-political and economic life of society, and as well as in the international relations, has become a very popular subject to argue. This is inspired by the political and socio-economic conditions and the wrong interpretation of both: the term and the meaning of the phenomenon itself.

ლიტერატურა:

1. <http://www.islamdag.ru/analitika/8152>
2. http://www.islam.ru/content/nauka/fanatizm_razbor_ponaytiya_kriterii_ocenki
3. http://islam-dag.ru/publ/vakhkhabizm/mazkhab_fanatizm_ili_neukosnitelnoe_sledovanie_koranu_i_sunne/7-1-0-129
4. http://www.achakan.ru/islam_i_antiislam.htm
5. Т. В. Евгеньева, „Исламский религиозный фанатизм; социально-психологическая природа и его политическое использование Ислам и Политика., Сборник информационных материалов., Выпуск 2., Москва 1981г.